

Magyarország és Erdély trónkövetelőjének, Rákóczi Józsefnek és felmenőinek figyelemreméltó élete és tettei,

melyeket megbízható tudósítások és iratok alapján a kíváncsi világ gyönyörűségére és tetszésére gondosan összegyűjtött

H. E. S.

Jókai Mór magyar történelmi tárgyú regényeinek forráshasználata viszonylag jól ismeretes; legnagyobb részét természetesen magyar szerzők – általában magyarul is olvasható és könnyen elérhető – történelmi művein alapszik. Érdekes kivételt jelent *Rákóczy fia* című kései regénye, amely eleve kevés történelmi forrásra alapoz, s ezek közül a legfontosabb egy egyetlenegyszer, akkor is németül megjelent névtelen pamflet ([kiadó nélkül], Franckfurt und Leipzig, 1739.). Mivel ez a mű tehát a közönség számára meglehetősen nehezen tanulmányozható, hasznosnak véljük a Jókai-kutatás számára, hogy legalább a regényben bőven idézett szakaszát magyar fordításban is közrebocsássuk.

Részlet (57–77. oldal)

Fordította: Hursán Szabolcs

Magyarságkutató Intézet, Budapest

(59) [...] Miután az udvarmester befejezte elbeszélését, József herceg meglepődni látszott afelett, hogy rossz néven vették őseitől, amikor megpróbáltak a világban magasra törni, és megkérdezte: Vajon ez jogtalanság lenne? Amikor azonban az udvarmester elmagyarázta neki, hogy ősei ehhez jogtalan eszközöket használtak, ő kijelentette, sosem fogja hagyni, hogy efféle jusson az eszébe. A következő időben állandó tartózkodási helye a császári székvaróságban, Bécsben volt. Mert noha az Eleonóra Magdaléna Terézia császárnő által apjával

megkötött egyezményekben a fiainak kiadásáról volt szó, és ígéret is született,¹ hogy (60) át fogják őket adni neki, ez mégis elmaradt, mivel apja a megszabott feltételek foganatosításától és teljesítésétől elzárkózott.

Később, midőn a jelenlegi római császár és katolikus királyi felség, Károly a császári koronát felvette, és a gyűlölt Rákóczi² nevet hallani sem akarta, megváltoztatásra került a Rákóczi herceg családneve is, és József legidősebbként ő császári felségének legfenségesebb neve után a Marchese di san Carlo nevet kapta. Néhány év múltán a császári döntésnek megfelelően egyetemre küldték, hogy ott a tanulmányoknak szentelje magát és az ottani legjobb tanítómesterek vezetése alatt elsajátítsa a számára hasznos tudományokat. De még csak kis ideje volt ott, amikor egyszer az utcán egy tetszetős küllemű leány jött vele szembe, aki olyan hatást idézett elő szerelemre hajló lelkében, hogy vágy ébredt benne arra, hogy közelebről megismerje. Bár nem tudta, ki ő, de addig igyekezett, amíg meg nem tudta, hogy egy a városban élő patikus lánya, és apja szegény sorsa miatt arra kényszerül, hogy másoknak varrjon. Mihelyt mindezt megtudta, és lakhelye felől is tudakozódott, ingnek való anyagot vásároltatott magának, amit egy lakájjal a lányhoz küldött, hogy megvarrja azt; mégpedig azért, (61) hogy alkalmat szerezzen arra, hogy maga menjen hozzá és így ismeretségbe kerülhessen vele. Mielőtt azonban erre sor került volna, egy ismerőse olyan képet festett erről a leányról, amely nem éppen a legjobb volt: elmesélte ugyanis neki, hogy a nő a legfiatalabb diákokat – akiket egyébként rókáknak szokás nevezni³ – felettébb kedveli, sőt időnként kávézni is felhívja őket, azonban ha reményével szemben nem jelennek meg, túlradó haragjában a kávé kiönti az ablakon.

Ez a beszámoló csak még inkább megnövelte benne a sóvárgást, hogy megismerje ezt a leányt, ezért hamarosan alkalmat is kerített arra, hogy felkeresse, és azon ürügy alatt, hogy az ingei felől tudakozódik, beszéljen vele és ismeretségbe kerüljenek.

Amikor először felkereste, a leány, akit egyébként Marillának hívtak, kissé betegen feküdt az ágyában, és ennél fogva, mint teljesen ismeretlennek, nem is tulajdonított nagy jelentőséget vendégének. Azonban mihelyt újra egészséges lett, ő pedig folytatta a látogatásokat, egészen közeli ismeretségbe kerültek, mert a leány nem tudott vendége rangjáról, és tőle sem tudta meg azt.

Egy jó ideig a fejedelemnek nem tűnt fel, vagy nem fogta fel, hogy a nő más ifjú diákokkal is éppen olyan, ha nem még bizalmasabb viszonyt folytat, mint vele. Egyszer azonban véletlenszerűen jelent meg a házánál, és két személyt talált, akikkel a nő láthatólag (62) még sokkal bizalmasabb viszonyban volt, mint vele. Habár zavarta őt ez a látvány, és egyúttal

1 A szerző az egyezmények kapcsán lábjegyzetében egy 1727-os dokumentumgyűjteményre hivatkozik (3. rész, 1202. oldal): *Ruhe des jetztlebenden Europa Oder Die neueste und merckwürdigste Europäische Friedens-Handlungen, Commerciën-Tractate ... Welche zwischen Kaysern, Königen ... errichtet worden ...: Nach dem Original-Text ... exhibirt*, (Coburg, Günther Pfotenhauer und Sohn). Összeállítója egy bizonyos Johann Jacob Zink.

2 Az eredeti német szövegben következtesen Ragoczy formában.

3 A kifejezés megfelel a magyar egyetemi nyelvhasználatban bevett *golyának*.

sajnálta is, hogy egy ilyen szép lány ilyen közönséges dolgot művel, az iránta való vonzalom mégis arra sarkallta, hogy semmi jelét ne adja feldúltságának, és talán nem is foglalkozott volna a dologgal, ha nem adódnak más körülmények, amelyek végül arra indították, hogy nagyjából a következő tartalmú levelet írja hozzá:

„P. P.:⁴

Csodálom, másokkal szemben mily fesztelen,
Ellenben ily félénk és zárkózott velem.

Arra gondolok, hogy másoknak több szabadsága van mint nekem, hogy fáj a feje, amikor ott vagyok, sőt másokhoz távozik, amikor én jövök. Az Ön magyarázatán áll tehát, hogy folytassam-e a látogatásaimat, vagy fel kell hagynom velük. Várom mielőbbi válaszát és zárom soraimat.”

Ezt az összetekert levélkét egy másik lányon keresztül küldte el neki, akivel a leánynál mint annak jó barátjánőjével találkozott, és még azt is megüzente vele, hogy addig, amíg meg nem kapta a kért választ, nem kíván a házához jönni. Mivel azonban ez a lány az ő tartózkodási helyét nem ismerte, és a kézbesítést sem akarta ismeretlenre bízni, nem kapta meg a választ olyan gyorsan, mint ahogy azt kívánta. Midőn ennél fogva az idő már túl hosszúra nyúlt számára, (63) a sóvárgás arra hajtotta, hogy ismét személyesen menjen el a nőhöz, hogy választ szerezzen. A nő a búcsúzásakor – mivel anyja jelenléte miatt másképp nem tudta megtenni – egy összehajtott papírt adott át neki, amiben ő a felbontás után a következőt találta:

Üdvözetem.

Felettébb csodálkozom azon, miszerint Monsieur-t olyan élesen produkálom azáltal, hogy respektusomat nem veszem jobban figyelembe, és hogy Monsieur-nek nem tudok eléggé hízelegni, mint másoknak, és egyáltalán nem tudom, miféle ok indítja Önt erre. Én valóban szívélyes vagyok mindenkivel, akivel csak szórakozni tudunk, az pedig csak nagyjából van úgy, hogy amikor a Monsieur jön hozzánk, fejfájás akadályoz, vagy más elintéznivaló, Monsieur könnyen beláthatja, milyen ilyenkor a hangulatom. Mindenesetre Ön folytathatja a látogatásait vagy abba is hagyhatja, mivel nekem abban nincs parancsolnivalóm Önnek. Remélem, hogy Ön mindebből az én véleményemet bőségesen érteni fogja. Adieu!

Alighogy elolvasta, a haragtól alig bírta megállni, hogy a zavaros levélkét tüstént belevesse abba a vízbe,⁵ amely mellett elhaladt. Csak az a gondolat, hogy válaszolhat még,

4 „Praemissis Praemittendis” – az előrebocsátandók előrebocsátásával – értsd: „a megadandó címzések előrebocsátásával”.

5 Az eredeti levélben a (német anyanyelvű!) Marilla hibásan ragozta a szót. (A szerk.)

bírta rá arra, hogy azt eltegye, és magánál tartsa. Majd később, amikor újra az eszébe jutott, a következő választ készítette arra verses formában:

(64–66) Üdvözet

Így kezdődött felül a szépen írt lapocskán,
 E címmel a gonddal fogalmazott irat.
 Üdvözetül mit mondjak? Ördögöt-pokolt tán,
 S amit csak kívánhat az ember rosszakat.
 Igen, de nem... mi ez? A célja oly kusza,
 Ebben bizonytalan vagyok mind mostanig,
 Erős *produkción*⁶ említ a cédula,
 Na és az mit jelent, miben mutatkozik?
 „Monsieur” címmel gólyát avagy lakájt neveznek,
 Szép gyermek, nem vagyok én ezek rokona;
 A tisztelet, mit mint a nyulat, úgy nevelnek,
 Lesz, mint az elefánt, idővel akkora.
 Nagyot téved, ha tán azon a véleményen
 van: hízelgés okán foglalkozom vele.
 Ha van a nagy világon, mit gyűlöl kedélyem,
 Az, mire illik a „hízelgésnek” neve.
 Mert sok-sok hízelgés az én számomra semmi,
 Mást csiklandozzanak ilyen üres szelek.
 Sosem szoktam olyan szavakra én ügyelni,
 Célonon, tettemen mik nem segítenek.
 Ezért a szó-parádét jobb, ha visszazárja,
 Jobban állna neki a tett, a csók, a - - -
 Mit számít énnekem, úgymond, a szavak árja:
 Az érdekel, melyik a nagy, a jó, a mély.
 A fejfájás vajon nagyjából fogta el,
 Vagy éppen az egész volt az ő ötlete,
 Azt ő tudhatja csak, s engem nem érdekel,
 Csak az csodálatos: addig nem fájt feje.
 Házimunkát pedig ha kénytelen csinálni,
 Hogy a hangulata milyen, azt nem tudom,
 De nem miattam van, ha azt csak hagyja állni
 S mással törődik: ezt megint csak állítom.

⁶ Rákóczi a Marilla által hibásan használt idegen szavakat sorban nevetségessé teszi: itt a *produkál* ígét a hölgy feltehetőleg *provokál* helyett írta.

Ki rókabőrt⁷ kész inkább venni,
 Bár hermelint s cobolyt vehet,
 Az nem tud különbséget tenni,
 S aranynál többre tart rezet.
 Ki vendégét kávéra várja,
 De ha az meg nem érkezett,
 A kávét ablakán kivágja,
 Látszik, hogy' érez s kit szeret.

Ki fej... de nem, a toll ezt jobb, ha elhallgatja.
 Úgy tesz, amint akar: néma s diszkrét vagyok.
 Talán majd ő maga más módon bemutatja,
 Mit én kezemmel most s tollammal elhagyok.
 E cetli túl kicsiny: végül üdvözetemmel
 Zárom – akárcsak ő – ez írást, s nem nevemmel.⁸

(66) Miután ezeket a sorokat saját kezűleg papírra vetette, kereste az alkalmat, hogy a kezeibe juttassa; és még is találta azt, amint elhaladtában az ajtóban állva találta. A lány az átadásnál szokatlanul barátságos volt, és arra kérte, hogy felejtse el minden korábbi, és tisztelje meg minél hamarabbi látogatásával, mert igen fontos mondanivalója lenne számára. Ez arra indította őt, hogy hamarosan újra felkeresse a lányt, ami már jó ideje elmaradt, és megtudta, hogy a lány összekülönbözött néhány diákkal, akiket meg is nevezett, mivel azok visszatetsző dolgokat állítottak róla. Együttal megkérte őt, hogy vonja kérdőre emiatt a diákokat, ami azonban arra is alkalmat adott, hogy megszakadjon a kapcsolatuk, a lány pedig egy másik helyre távozzon. Ugyanis miután a herceg az állítólagos sértegetőket az embereivel megverette, ez különböző szóbeszédre adott okot, ami által a lány apja megtudta, hogy legidősebb lányának udvarlója Rákóczi fejedelem, vagyis Marchese di san Carolo. És mivel attól félt, hogy ennek az embernek a látogatásai és ajándékai szégyenbe hozhatják az ő házat, így késlekedés nélkül egy másik helyre, a rokonihoz vitte a lányát. Jóllehet a gyógyszerész eljárása (67) nem volt túlzottan kedvére a hercegnek, annak elutazása után azonban csakhamar elfelejtette a lányt és egy másik asszonyszemélyt keresett magának, aki az előző helyét betölthette. Ez pedig egy aranyműves felesége volt, akinek bár az arca szép, azonban erkölcsé visszataszító és utálatos volt. Már egy jó ideje látogatta az asszonyt anélkül, hogy a férjnek a legkisebb gyanúja lett volna efelől, ugyanis hogy szorgalmas látogatását leplezze, a mestert gyakorta valamilyen munkával bízta meg.

7 Németül ez világos utalás a fiatal diákok iránti vonzalomra (a hermelin és coboly pedig természetesen a szerző fejedelmi rangjára).

8 A vers Fehér Bence fordítása.

Egyszer azonban egy színtársulat érkezett a helyre, és az aranyműves egy nap kedvet kapott ahhoz, hogy maga is elmenjen egy előadásra. A felesége ekkor ezt megüzente a hercegnek, aki szintén ott volt az előadáson, de aztán nyomban ment is az asszonyhoz. Az aranyművesnek azonban feltűnt az, hogy a herceg röviddel az ő érkezése után elhagyta a színházat, és az ötlött fel benne, hogy talán a feleségéhez mehetett. Így fogta magát, és hogy megtudja, mi is történik, ő is távozott a színházból, és sietett haza. Habár az asszony élt azzal az óvintézkedéssel, hogy inasukat a házkapujuk elé állította örül, akinek megparancsolta, hogy ahogy észreveszi az urát, jöjjön és szóljon neki, csakhogy mivel az asszony az inast mindig megverte, az bosszút akart állni rajta. Így az inas a kapu előtt várta az urát és annak kérdésére, hogy hol van a felesége, azt a választ adta, hogy (68) a szobában van, de nem egyedül, hanem egy gáláns úr társaságában. Erre az aranyműves felsietett a lépcsőn, hogy lássa, távollétében ki tett váratlan és alkalmatlan látogatást az ő feleségénél. Felfelé mentében azonban akkora zajt csapott, hogy azt meghallotta a felesége, gyorsan felugrott az ágyról, amelyen a herceggel voltak, és még nyert annyi időt, hogy az asztalhoz üljön és fejét a kezébe hajtva tudja várni az urát. A herceg azonban nem tudott elmenekülni, hanem be kellett érnie azzal, hogy az ágy körül levő spanyolfal mögé áll, és amennyire lehet, megpróbálja elrejteni magát. Amint belépett a férj a szobába, rögtön körülnézett minden sarokban, majd mivel senkit sem talált, azt gondolta, hogy az inasa tudósítása hamis volt. Miközben azonban a hideg miatt a kályhához akart menni, megpillantotta a herceget a paraván mögött. Ez, mivel látta, hogy már úgysis lelepleződött, véget akart vetni a játéknak: előlépett a paraván mögül, és miután udvariasan köszöntötte, és jelentette, hogy azért érkezett ilyen későn hozzá, mert egy séta-pálcát kellene számára veretni, gyorsan az ajtóhoz sietett és távozott a szállására.

(69) Reggel kapta a hírt, hogy az elkeseredett aranyműves nemcsak csúnyán megverte a feleségét, hanem késő éjszaka a házból is elzavarta, valamint, hogy mint házasságtörőről, hallani sem akar róla többet. Ennélfogva magához hívatta a férjet, és részben kecsgetető ígéretekkkel, részben az azokhoz kevert fenyegetésekkel rávette, hogy megígérje neki, visszafogadja feleségét, ha az ígéretet fog tenni arra, hogy a továbbiakban hűséges lesz hozzá. Az asszony, akit a herceg szintén magához hívatott, könnyen megígérte azt, amit a férje kért tőle, mivel tudta, hogy a herceg nem fog felhagyni látogatásaival.

Néhány héttel a kiengesztelés megtörténte után a gyanakvó aranyműves azt színlelte, hogy munkaügyből kifolyólag el kell utaznia, és néhány napig távol fog maradni. Valóban el is indult, azonban visszafordult, mégpedig a legközelebbi szomszédja házáig, aki korábban jelentette neki, hogy látta a herceget távollétében az ő házába menni, és ott akarta megvárni az alkalmat, hogy hívatlan helyettesén bosszút állhasson. Annak ellenére, hogy napközben senkit sem látott bemenni a házába – mivel a herceg, akinek az aranyművesné férje távollétét és tervezett elutazását rögtön megüzente, csak késő este érkezett hozzá, azzal a szándékkal, hogy ezt az éjszakát az asszonynál töltsse – ám amikor az ajtót oly lassan hallotta nyílítani és csukódni (70), – még ha nem is tudta, hogy ki ment be – úgy vélte, hogy a neki ártót most már végképp csapdába ejtette. Éjfél körül átment a házába, amelyhez saját kulcsot készítetett magának, és teljes csendben és nagy óvatossággal a hálószobájához lopózkodott. Mivel

azonban az a legnagyobb bosszúságára belülről el volt reteszelve, és dörömbölni kényszerült, az álomból felocsúdó hercegnek volt ideje az ágyból kiugrani és nadrágot húzni. És mialatt a rémült asszony ajtót nyitott féktelen férjének, még nagyobb szerencsével a férj mellett ki is tudott osonni, és el tudott indulni hazafelé, mivel az aranyművesnél nem volt lámpás, és dühében és bosszúszomjában a ház kapuját elfelejtette maga után becsukni. Amaz mihelyt belépett a szobába, sietve becsapta annak ajtaját, világot gyújtott, és az ágyban és a szoba minden sarkában azt kereste, hogy talál-e valakit. Mivel azonban senkit sem látott, így az asszonyt a melléhez szegezett pisztollyal akarta arra kényszeríteni, hogy fedje fel azt, amiről oly nagy oka volt hallgatni. A nő minderről egy cédulán értesítette a herceget, amit nadrágja kíséretében (amelyet a sötétben a férjével cserélt össze) küldött el, amint arra nyugodt és bizalmas alkalom adódott. Emellett esedezve kérte, hogy a megesett kalanddal ne foglal kozzon, hanem mihamarabb újra keresse fel őt. (71) Azonban Rákóczi nem akart további kellemetlenségekbe keveredni, és a rövid gyönyört hosszú keserűséggel elsózni. Ezért ezt teljesen elutasította és egy levelet küldött neki, amelyet később megtaláltak, és ami így szólt:

Madame.

Azon dolgok nem várt megküldéséért, amelyeket az Ön féktelen urának váratlan érkezésekor hagytam hátra, fogadja köteles köszönetemet, és bárcsak módomban állna teljesíteni az Ön kérését. Miután azonban már kétszer is szerencsétlenül jártam az Ön házában, nem tudnám rászánni magam arra, hogy még több fölösleges ijedtséget okozzak magamnak, és azoknak az embereknek csúf és a becsületemnek ártó beszédekre adjak alkalmat. Hanem innét való közeli elutazásommal az Ön férjétől minden további okot elveszek az irántam való féltékenységre. Önnek azonban meghagyom a szabadságot, hogy mászt válasszon, aki azt a helyet elfoglalhatja, ami eddig az enyém volt.

Madame Joseph Marchese di san Carolo.

Röviddel ezután elhagyta az egyetemet, ahol oly jól szórakozott, és visszatért Bécsbe, ahol bár Ő Római Császári Felsége jelentős összegű évi kegydíjat juttatott a számára, ezt azonban olyan (72) bámulatos módon osztotta be, és olyan úri módon élt, hogy az nem volt számára elegendő. Ezenkívül több alkalommal nagy adósságokat csinált, amelyeket Ő Római Császári Felsége nemcsak minden alkalommal saját zsebből kifizetett, hanem őt és testvérét, akit Rákóczi György vagy a Marchese di san Christina néven neveztek, két szép hűbérbirtokkal is megajándékozta Itáliában és a Szicíliai Királyságban, hogy ilyen túlzó jótéteményekkel az Őfelsége, a római császár iránti állandó hűségre nyerjenek buzdítást. Csakhogy, amennyire nem lehet egy rossz fától elvárni, hogy jó gyümölcsöket hozzon, annyira kevésbé tudtak a rebellis Rákócziak mást, mint rebelist nemzeni. Kiváltképpen József herceg volt az, aki bár – ahogy azt fentebb említettük – a nevét megváltoztatni kényszerült, Rákóczi-szívét és lázadó vérét megőrizte. Mi csoda volt tehát abban, hogy végül szökevény apjának szerencsétlen nyomdokaiba lépett, és mindig csak az arra való alkalmat kereste, hogy fellázadjon Ő Római Császári Felsége ellen.

Ezt végül akkor találta meg, amikor kitört a háború Ő Római Császári Felsége és a francia korona között. 1734-ben elutazott Bécsből, addigi tartózkodási helyéről, anélkül, hogy arról bárkit értesített volna, és ezáltal szolgáltatott először alkalmat mindenféle rút találgatásokra. Senki sem tudta, hová vette útját (73), amiről egy költő igen röviden, a következőképp fogalmazta meg a gondolatait:

Rákóczi Bécsből távozik,
Ugyan már ez mit is jelentsen?
Vajon máshová költözik,
Hogy magának otthont teremtsen?
Sztambulban él az apja, s ő
Talán olyan lesz, mint a kő,
Kereszténytől pogányhoz állva
A császáruk ellen fenekszik,
Mint egész nemzetsége eddig,
Viszály, harc, zendülés az álma.⁹

Ezek a gondolatok rövid időn belül beigazolódtek. Ugyanis, ahogy azt később megtudták, Itáliába ment, és onnan írt Bécsbe, hogy adják el és tegyék pénzzé ingóságait. Mialatt ez végbement, felkeresett néhány várost Itáliában és pár hetet Bolognában töltött. Jóllehet incognitóban utazott, valamennyi helyen igen szorgalmasan látogatta a nyilvános összejöveteleket,¹⁰ amelyeken gyakorta késő éjszakáig ott időzött. Amikor egyszer egy éjjel megszokott szálláshelyére akart térni, aggodalmas kiáltás érte, és egy házkapunál azt kérdezték tőle: vajon ő-e Josephus? Először meghökkent, és nem tudta, mit kéne válaszolnia, végül azonban ezt mondta: „Igen” és átvett egy nehéz pakkot – ami be volt burkolva – azzal a (74) mellékelt kéréssel, hogy azt legjobb tehetsége szerint őrizze meg, és mivel Cornelia a házban van, gyorsan jöjjön vissza. Ezzel a ház ismét bezárult, és ő az átvett csomaggal, amelynek átnézése során egy újszülött gyermek került elő, az utcán állva magára maradt. Nem is gondolkozott sokáig, hanem hazavitte a kapott ajándékot, és mivel úgy vélte, hogy valaki másnak hitték őt, a gyermeket gazdaasszonyának adta át, hogy az megfelelő gondozásban részesítse, mivelhogy a drága kelme miatt, amibe be volt csomagolva, arra következtetett, hogy szüleinek gazdag és előkelő embereknek kell lenniük.

Midőn ismét ahhoz a házhoz ért, amelyből a gyermekkel megajándékozták, ott egy kiálló és magát védő embert talált, akit többen meg akartak gyilkolni. Emiatt ő rögtön előrántotta kardját, és a szükségét szenvedőnek elég ideig szolgált kitaró segítséggel, hogy az őrző odaérjen, és az orgyilkosokat elűzze. Maga azonban nemcsak megsérült ebben a zűrzavarban, hanem még a kalapját is elvesztette, és ahelyett az első keze ügyébe kerülő

9 A versrészlet Fehér Bence fordítása.

10 Bálokat, operaelőadásokat, kaszinókat vagy a nemesi szalonok találkozóit.

jobb darabot tette a fejére. Hazafelé egy asszony jött vele szemben, aki Isten szerelmére kérte, hogy vegye pártfogásába és vigye biztonságos helyre, valamint, hogy szerezzon békességet azok között, akik a szomszéd utcában egymás torkának estek. Midőn azonban ő tájékoztatta, hogy a csatározás már befejeződött, a nő vele tartott a szállására és a számos gyémánttal ékesített kalapot (75) meglátva a fején, megkérdezte, hogy ismeri-e, kié ez a drága kalap? Ő pedig erre azt felelte, hogy habár nem ismeri őt, az imént mégis segített neki, és megmentette az életét.

Ezután a szokatlanul szép asszonyszemély valamelyest megnyugodott és elmesélte, hogy ő Cornelia, egy előkelő úr lánya, akibe Alfonso herceg beleszeretett, és házassági ígéretet ajánlva teherbe ejtett. Egyik legközelebbi barátnőjénél szült és éppen azon az éjjel hozta világra testének gyümölcsét, amelyen szeretője, a herceg meg akarta szöktetni, akire bátyja rátámadt. Ezen körülmények között gyermekét egyik szobalányára bízta, hogy azt a herceg szolgájának adja, és a haláltól való félelmében, ami testvérétől várt rá, elmenekült. Rákóczi erre előhozatta a kapott gyermeket, és mivel minden körülmény arra mutatott, hogy az Corneliáé, ő azt nagy örömmel vette magához. Majd kérte a számára ismeretlen fejedelmet herceget [*Printzen*], hogy még a nap folyamán menjen el a harc helyszínére, hogy hírt szerezzon a hercegről [*Hertzog*].¹¹ Ő így is tett, ám Alfonso felől semmilyen hírt nem tudott szerezni, és már éppen visszatérni készült, midőn találkozott Laurentiusszal, Cornelia bátyjával, ki miután bámulatos bizalommal elmesélte neki, miként gyalázta meg Alfonso az ő hűgát, (76) kérte őt, lovagoljon vele a herceghez, hogy az általa elkövetettekért párviadalra hívja. Rákóczi [*Der Printz*] erre rögtön hajlandónak mutatkozott, abban reménykedve, hogy ezen a módon könnyen közvetíthet majd, hogy Alfonso és Laurentius kibéküljenek egymással.

Midőn már úton voltak, és úgy adódott, hogy a herceg szembe jött velük, Rákóczi elébe sietett, és értésére adta, hogy Laurentius sértve érzi magát általa. Alfonso azonban rögtön kijelentette megmentőjének, akit a kalapjáról felismert, hogy ő Corneliát hitvesének tekint, és késlekedés nélkül össze kíván vele házasodni. Ezáltal Laurentius megnyugodott, és miután egymást a legbarátibb módon átölelték, visszasiettek Bononiába (Bologna), ahol Alfonso nyomban egybekelt Corneliával, és szolgálataiért őszinte köszönetet mondott Rákóczi fejedelemnek. [*Fürsten*]

Ezen eset után fogta a pénzét, amelyet bécsi ingóságaiért kapott, és teljes titokban, ismeretlen úton a török császár hatalmas birodalmába távozott. Ott a néhány évvel korábban ugyanide menekülő apjához hasonlóan a legnagyobb készséggel fogadták, és lakhelyeül imént említett apjának egykori rezidenciáját, a rodostói palotát bocsátották rendelkezésére. Mivel azonban ebben az időben a francia javaslatok nem mentek keresztül az oszmán portánál, (77) és nem tudták elérni, hogy a szultán szakítson a római császárral, vagy hogy háborút hirdessen ellene, így át kellett engednie magát sorsának és néhány évet türelemben kellett várakoznia, amíg neki kedvező fordulatot vettek az események.

11 Értsd: Rákóczi József herceg szerezzon hírt Alfonso hercegről.